

Kaupunkimiljöö

Arvi Kivimaan varhaistuotannossa

Arvi Kivimaan tuotannon yhteydessä mainitaan tavallisesti kaksi maantieteellistä paikallisuutta: Häme ja Eurooppa. Häme on Kivimaan lapsuus- ja kouluajan miljöö; Euroopassa hän on liikunut ahkerasti ensimmäisestä, vuonna 1926 tekemästään Ranskanmatkasta asti. Unto Kupiainen leimaa Kivimaan hartaaksi maakuntarunoilijaksi ja kuittaa kirjailijan urbaanin aihepiirin ja euroopalaisuuden ohimeneväksi tulenkantajasuuntauksen tartunnaksi.¹ Eino Krohn sen sijaan osoittaa esseessään *Arvi Kivimaan kaksi erimaisuutta* mielestäni vakuuttavasti, miten Häme ja Eurooppa Kivimaan lyriikassa kaikesta konkreettisuudestaan huolimatta leimautuvat syvästi symbolisiksi.²

Kivimaa kirjoitti 20- ja 30-luvulla huomattavan määrän novelleja, näytelmiä, romaaneja, lyriikkaa ja esseitä sekä esiintyi kirjallisuus- ja teatteriarvostelijana. Hänen kaunokirjallisen tuotantonsa keskeisenä tavoitteena näkisin paitsi pyrkimisen persoonalliseen ilmaukseen myös oman aikansa ihmisen ja tämän elinympäristön kuvaamisen. Kivimaa, kuten muutkin nuoret kirjailijat, näki päättyneen maailmansodan ja maan itsenäistymisen antaneen haasteen kirjallisuudelle: taiteen välityksellä oli luotava uusi ihmisihanne. Kirjailijana häntä kiinnosti, kuten hän itse asian ilmaisi, ”nykyaikaisen ihmisen sielunelämän monitasoisuus”.³ Samalla kun Kivimaa pyrki uudentyypiseen ihmiskuvaukseen ja etsi persoonallista ilmaisutapaa, hän teki havaintoja myös siitä miljööstä, jossa nykyaikainen ihminen eli.

¹ Kupiainen, Suomalaista lyriikkaa Siljosta Sarkiaan. Porvoo 1961. S. 424.

² Krohn, Kaksi lukittua lipasta. Porvoo 1961. S. 48.

³ Aamulehti 28. 10. 1930.

Kaupunkiympäristöä hän varhaistuotannossa useimmiten kuvasi ja pyrki lähestymään sitä erilaisista näkökulmista. Asia ei kirjallisuutemme henkisen nuorentumisen kannalta ole suinkaan merkitykseton. Uuden miljöön kuvausta rakentavan motiivivaraston ja siihen liittyvien asenteiden omaksuminen ja niiden muokkautuminen kirjallisuuden sisäiseksi omaisuudeksi näyttää olleen kipeästi koskettava tapahtuma. Se kuuluu osana itsenäisyytemme alkuvuosisikymmeninä tapahtuneeseen perinteen murrokseen. Siitä, että Kivimaa oli mukana vauhdittamassa kehitystä, ei liene epäilyksiä; hänen kohdallaan ympäristökuvaukseen liittyy sekä persoonallisuuden kehityksen että ajankohtaisen modernismin problematiikkaa.

Kivimaan lapsuus- ja kouluvuosien elinympäristö oli jokseenkin suppea: ensimmäiset kymmenen ikävuotta (1904—1914) kuluivat Hartolassa ja seuraavat kahdeksan Heinolassa. Kun Kivimaa sairasti lähes koko varhaislapsuutensa, ulkoisen maailman rajat eivät ulottuneet juuri kotipiiriä kauemmaksi. Muutaman kerran hän kävi äitinsä ja isänsä kotipitäjissä Ähtärissä ja Metsämaalla. Siirtyminen Heinolaan ei aiheuttanut suurtakaan muutosta: koulukaupunki oli pieni ja unelias. Lahti, jossa oli lähes 8000 asukasta, tuntui ensikertalaisesta metropolilta.⁴ Heinola ei tarjonnut juuri muita kanavia suureen maailmaan kuin kirjaston ja *Nuoren Voiman*. Siksi Kivimaa odotti koulun päättymistä hartaasti. Hän on kertonut, miten hän usein seisoi joko kotipitäjänsä kirkonkylän korkealla mäellä tai Heinolan harjulla ja hänen mieltään poltti halu päästä kauas, mihin tahansa.⁵

Suuren maailman kaipuu oli paitsi suppean elinympäristön aiheuttamaa myös isän perintöä: Kivimaa sanoo isänsä olleen urbaani, vaikka tästä ei milloinkaan tullut kaupunkilaista.⁶ Kivimaan pitkäaikainen haave toteutui vuonna 1922, jolloin hän pääsi ylioppilaaksi. Kesän Turussa opiskeltuaan Kivimaa siirtyi syksyllä Helsinkiin. Joitakin viitteitä siitä, millaiseksi ensimmäinen Helsinki-kosketus muodostui, antanee *Saari tuulten sylissä* -romaanin kuvaus maalaisylioppilaan pääkaupunkiin saapumisesta:

⁴ KH 1/1 005 ja 045. Merkintä tarkoittaa Kivimaan nauhoitettuja haastatteluja, jotka ovat Helsingin yliopiston kotimaisen kirjallisuuden laitoksessa. Toisin merkityt haastattelut ovat kirjoittajan tekemiä.

⁵ Haastattelu 25. 3. 1974.

⁶ KH 1/1 003.

Leo kulki junasta saapuneen matkustajavirran mukana Rautatientorin puoleiselle portaitalle. Siinä hän pysähtyi hetkeksi. Valaistu raitiovaunu laskeutui juuri kellojaan kilisyttään Vilhonkadun mäkeä. Muutoin tori oli odottamattoman autio. Sen kivitys kiilsii himmeästi, ja katulyhtyjen valot näyttivät lerppuvan sateessa. Kansallisteatterin graniittiseinä näkyi selvästi sateen keskeltä, mutta Ateneum vain häämötti usvasta synkkänä kuin linnoitus. Leo tunsi nämä rakennukset kuvista; molemmat näyttivät pienemmiltä kuin hän oli kuvitellut.

Tämä sateinen ja harmaa kaupunki oli siis Helsinki, minne juna tänäkin iltana oli tuonut nuoria ihmisiä alkamaan heidän elämänsä uutta vaihetta, — Helsinki, jota hänenkin haaveensa olivat kauan tavoitelleet.⁷

Laitakaupungin kuvaaja

Esikoiskokoelman⁸ novelleissa Kivimaa kuvaa vielä pääasiassa maalaisväestöä, jonka elinympäristöä ei voi maantieteellisesti paikallistaa: miljöön viitteinä on yleensä piha, peltonäkymä, korpi tai joenranta. Vain yksi kertomus, *Häviävä tie*, on sijoitettu kaupunkiin. Sen päähenkilö on ompelijatar Olga Virtanen, joka saapuu kevätkesällä laitakaupungin vuokrakasarmiin ja asettuu asumaan pohjakerroksen pihanpuoleiseen huoneeseen. Asetelma muistuttaa Joel Lehtosen *Rakastuneen ramman* muuatta kohtaa: Nelma, ryhtyttyään ompelijaksi, muuttaa laitakaupungin huoneeseen, josta aukeaa ”ikkuna synkälle, mukulakivillä peitetulle pihalle päin, jonka nurkkamassa värиси lehdeettömänä yksi ainoa syksyinen syreeni”.⁹

Häviävän tien miljöö havainnoidaan Olga Virtasen huoneesta käsin: sinne kantautuu raitiovaunujen jyrinä, koulupoikien mekastus ja porraskäytävän häly, sen ikkunasta näkyy kivetty piha, jossa kasvaa lehmus, ”Olgan yksinäinen ja hiljainen ilo”.¹⁰ Vaikka tapahtuma-aika on kesä, aurinko tai yleensä valo ei kirkasta miljöötä. Kun Olga Virtanen näkee ensi kerran sattumoisin pihaan eksyneen miehen, josta tulee hänen rakastettunsa, se tapahtuu illan suussa, säteilevän heinäkuisen päivän laskettua; auringon aistii enää pihakiveyksen lämmön väreilyssä ja lehmuksen liikkumattomuudessa. Olga Virtasen onni kestää syksyyn: suhde jäähtyy kuten kivetty

⁷ Kivimaa, Saari tuulten sylissä. Helsinki 1938. S. 320.

⁸ Kivimaa, Maan ja auringon lapset. Helsinki 1925.

⁹ Lehtonen, Rakastunut rampa. Helsinki 1922. S. 156.

¹⁰ Kivimaa, Maan ja auringon lapset. S. 93.

piha; mies lähtee, kun lehmus pudottaa lehtensä. Olga herää kuin horroksesta, aistii ympäristönsä ja tajuaa kipeän yksinäisyytensä. Tunne heijastuu miljööstä:

— hän näki jälleen yht'äkkiä, miten hänen huoneensa oli pimeä ja autio, miten seinäpaperien halkeamat erottuivat puoli-pimeässä tapetin kirjavuudesta niinkuin käärmeet, ja kun hän katsoi pihalle, seiso i alaston lehmus siellä niinkuin kummitus.¹¹

Paitsi valoa Kivimaa karttaa Olga Virtasen miljöön kuvauksessa myös värejä. Kun kertomistapa on toteava ja kiihkoton, banaalista aiheesta syntyy runollinen mutta ei silti sentimentaalinen kuvaus, eli kuten Lauri Viljanen sanoo: ”Kivimaa on tässä tarinassa lunastanut harmaasta ympäristöstä ja harmaasta sielunmaisemasta säteilevän kirkkaan elämäntuloksen.”¹²

Seuraavissa novellikokoelmissa¹³ aihevalinta laajenee kaupunkivoittoiseksi. *Tyttö puhuu Vapahtajalle* -kokoelman novellit syntyivät pääasiassa Ranskan-matkan aikana,¹⁴ mutta niissä kuvattu kaupunkimiljö ei ole Pariisin, vaan selvästi Helsingin, vaikka maantieteellisiä nimiä ei olekaan mainittu. Näissä novelleissa *Hävivän tien* harmaansävyinen valohämy on vaihtunut kolkoksi sähkövaloksi. Tapahtuma-aika on yleensä ilta tai yö, vuodenaika joko loppukesä tai syksy. Silloin kun miljöö kuvataan kesän kirkkaassa auringonpaisteessa, se tapahtuu ihmisten tehdessä raskasta ruumiillista työtä, jolloin valo häikäisee ja lämpö tukahduttaa.

Kivimaan kuvaama laitakaupunki on huonosti palkattujen, yksitoikkoista ja uuvuttavaa työtä tekevien ympäristö: novellien henkilöt ovat myyjiä, konttoristeja, suutareita, sähkömiehiä, palvelustyttöjä. Heidän menneisyydestään ei kerrota, mutta ilmeisesti he ovat maalta muuttaneita. Palkallaan he saavat ahtaan alivuokralaisasunnon huonosti rakennetuista vuokrakasarmeista, joiden porraskäytävät ovat likaiset ja seinät hatarat. Ruumista ravitsee silli tai kaalikeitto, henkeä gramofoni, elokuvat ja tanssisalit.

¹¹ Sama. S. 104.

¹² Viljanen, Nuoria kertojia. Tulenkantajat III. Porvoo 1926. S. 59.

¹³ Kivimaa, *Tyttö puhuu Vapahtajalle*. Helsinki 1926 ja *Katu nousee* tai-vaaseen. Helsinki 1931.

¹⁴ Haastattelu 22. 4. 1974.

Laitakaupungin nuoret tuntevat yhtä kiihkeää elämännälkää kuin parempiosaiset keskikaupunkilaisetkin, mutta raskaan leipätyön jälkeen ei ole muuta vapaa-ajan viettopaikkaa kuin jazzinpauhujen tanssisali:

Erik katselee savukkeensa takaa näköalaa. Taustassa, pyöriön muotoisen tanssisalin katonlaidassa, kääntyilee valonheittäjä. Sen silmä on räikeä ja punainen; se nauraa laumalle, joka aaltoilee yhtenä rykelmänä salin keskustassa. Tanssiaukon ympärillä, pöytien tiiviissä rivistössä, kilisevät lasit, sorisee puhe ja suitsuavat savukkeet. Pyhä suitsutus, savu-uhri. Kuuluu äkillinen hurahdus, valonheittäjä kääntyy ja heittää keskelle tanssivien parvea säihkyvän valokuovan. Sen valo paljailla olkapäillä on villin tulen kajoa.

Hän sulkee silmänsä ja koettaa mahdollisimman tarkoin vangita korviinsa kaikki äänet. Puheensorinan takaa erottuu soittokunnan kumea musiikki. Saksofoni huhuilee alakuloisesti valittaen; sävelmän poljento hypähtelee oikullisena, ja joskus puhaltimen ääni voihtaisee repien. Sitten kuuluu pikkurummun huoleton pärinä, viulut yhtyvät samaan huutoon, ja piano koettaa seurata mukana.¹⁵

Jazzin pauhu ja ihmistungos saattavat joksikin aikaa hukuttaa kontaktittomuuden, mutta silloin tällöin nuoret välähdyksenomaisesti näkevät pakopaikkansa ontouden ja kavahtaen tajuavat, että ovat tuhoamassa ominta itseään. Vaikka tanssisalin turruttava tyhjiys kauhistuttaa, kaupunki ei köyhälle tarjoa vaihtoehtoja. Öiseltä kadulta voi paeta korkeintaan asemaravintolaan:

Suuressa asemaravintolassa hengitti autio iltatunnelma. Oli juuri sivuutettu puoliyö, jonka lähetessä vieraiden meluava ja soriseva joukko oli vähenemistään vähentynyt. Holvimaisessa katossa riippuva suuri sähkölamppu heitti nyt kylmää valoaan tyhjiin pöytiin, joiden valkeat marmoripinnat katsoivat yksitoikkoisina riveinä muutamia saliin jättäytyneitä ihmisiä. Valkeahattuinen kokkipoikakin oli kadonnut kiiltävän keittiönsä takaa. Pitkän baaripöydän molemmissa päissä kutoivat kassarouvat sukkaa niinkuin muumiot.¹⁶

Maalta muuttanut ei kykene tällaisessa ympäristössä solmimaan ihmissuhteita; vaikka hän joskus hapuilisikin toisen yksinäisen lä-

¹⁵ Kivimaa, *Katu nousee taivaaseen*. S. 82—83.

¹⁶ Kivimaa, *Tyttö puhuu Vapahtajalle*. S. 9.

heisyyteen, kuten ilotyttö novellissa *Kolportööri ja Katarina*, joku ulkopuolinen, yhtä tyly kuin ympäröivä miljö, pystyy helposti katkaisemaan orastavan siteen. Yksinäisen ja köyhän elämää symbolisoivat miljööstä poimitut yksityiskohdat: lehdetön puunoksa, korkea kivimuuri, tyhjä piha tai sateesta kiiltävä katu.

Voimakas nuori mies, kuten Jali Pitkänen novellissa *Katu nousee taivaaseen*, antaa työpanoksensa laajenevalle kaupungille, mutta hänen elintasossaan ankara uurastus ei tunnu. Mentyään naimisiin hänellä ei ole varaa muuttaa parempaan asuntoon: "Laitakaupungin talo, portaissa kostean kalkin ja likaisen pyykin yhteinen tuoksu. Itkeviä lapsia ylhäällä ja alhaalla, kähisevä gramofoni jossakin, humalaisen porton huuto..."¹⁷ Katu muuttuu jonkin paremman symboliksi vasta silloin kun Jali Pitkänen syöksyy korkeilta tika-puilta maahan ja kuolee.

Yhtä huonossa asemassa kuin maalta muuttaneet nuoret ovat kaupungissa vuosikymmeniä asuneet: entisen puutalomiljöön mukana häviää sekin vähä ihmiskeskeisyys ja tuttuus, mitä on ollut. Kerrostalojen kintereillä seuraa yksinäisyys, lokeroituminen, kontaktien niukkuus. Uuden asuma-alueen kummajaisiksi jäävät vanhukset purkutuomiota odottaviin röttelöihin. Kaupungin laajenemisen aiheuttaman muutoksen havaitsee parhaiten sellainen, joka on ollut muutaman vuoden poissa kaupungista:

Ennen leppeä, tyyni, tutunomainen; nyt korkea, kylmä ja vaihtelias. Kaupungin laitaosissa kurottelivat keväiset pihlajat vielä muutamia vuosia sitten kukkivia latvuksiaan punaisenruskeiden lankkuaitain ylitse, ja vaimot, jotka aamulla lähtivät maidonhakuretkilleen, harteillaan viheriä huivi ja kädessään peltikannu, pysähtyivät kodikkaasti juttusille kadunkulmauksiin. Nyt olivat vanhojen aitojen tilalla tiilimuurien huimat seinämät; entiset kukkivat pihlajamaat olivat vaihtuneet korkeiksi, kumah-televiksi luoliksi; ja jos akat maidonhakuretkillään vielä yrittelivät pysähtyä kadunnurkkauksiin, saapui pian poliisi tai hurja auto heidän karkoittajakseen. Ja miten paljon outoja, ylpeitä ihmisiä olikaan muuttanut noihin uusiin asumuksiin.¹⁸

Runokokoelmassa *Kaiho ja elämä* (1935) ja käsikirjoituksessa *Maailman kulkue* (1928—1931) on työläisaiheisia runoja, joissa

¹⁷ Kivimaa, *Katu nousee taivaaseen*. S. 22.

¹⁸ Sama. S. 127.

miljöö havainnollistaa laitakaupungin asukkaan koko elämänkaaren:

Staavankatu 67.

Ovi D, portista vasemmalle.

Kapeat, jyrkät portaat.

Pimeätä,

kalkki tuoksuu

koesteista seinämistä.

Huoneisto 41.

Anna Lehtinen.

— Minä, niin.

Te katsotte ihmeissänne, luutnantti.

Toki Sotahuudon ostaisin,

sillä aina on armeija auttanut minua,

mutta nyt eivät enää liikene lantit.

Keuhkot, luulen.

Niin, pitkän pitkiä öitä

ja kuolleita päiviä.

En elä kauan.

Kunta kuoppaa minut,

nimi ovella vaihtuu,

talo jää.

— Hyvästi, hyvästi,

kiitos, ystävä, teille.

Staavankatu 67.

Milloin palaa ikkunoissasi aurinko?

Ehkä silloin,

kun Anna Lehtinen on kuollut.¹⁹

Aikalaisarvostelu kiinnitti novelleissa huomiota siihen, että Kivimaa oli tuonut kaupunkikuvauksillaan uuden tervetulleen lisän maaseutuvoittoiseen kirjallisuuteemme, ja piti laitakaupungin ihmisiä originelleina tyyppinä. Se ei kuitenkaan havainnut sitä kriittisyyttä, jota Kivimaa kohdisti joihinkin urbanisoitumisilmiöihin. Olavi Paavolainen sivuutti kokonaan Kivimaan laitakaupunkikuvaukset, mutta kiitti niitä novelleja, joissa miljööllä ei ollut symbolisoivaa merkitystä tai joissa miljöö jäi aineettomaksi; hän sanoo:

Kaupunki, suurkaupunki, meidän päiviemme elämän ehdottomasti ainoa polttopiste, jonka taustaa vasten nähdyt ristiriidat, probleemit ja aatteet vain ovat vuonna 1926 todella olemas-

¹⁹ Kivimaa, *Kaiho ja elämä*. Helsinki 1935. S. 104.

saolon oikeutta omaavat, päivänpolttavat ja kirjallistaiteellista käsittelyä vaativat, on Kivimaan uuden teoksen kautta vihdoinkin astunut suomenkieliseen kirjallisuuteen. Sillä se ihmisaines, joka nykyjään etsii, ei, *vaatii* kuvaajaansa, sivistyneistö, intellektuellit piirit, on kaupunkielämän luoma.²⁰

Lauri Viljanen puolestaan jopa kielsi sosiaalisen orientoitumisen olemassaolon nuorten kertomataiteessa:

Asialliselle realismille omistettu todellisuus — maaseudun tai kaupungin ympäristö yhteiskunnallisesti väritettyine ihmistyypeineen ja elämänsuhteineen — on menettänyt kaiken merkityksen nuorimman polven taiteellisessa näkemyksessä. Sillä ei ole minkäänlaista sosiaalista orientoitumista — todellisuuden varjo, joka on langennut sen nuoruusvuosiin, on ollut toistaiseksi liian painostava. Nuoren polven taiteellinen pyrkimys on kauttaaltaan ja yksinomaisesti artistinen.²¹

Ne työläisympäristöön sijoitetut runot, jotka tavataan *Kaiho ja elämä* -kokoelmassa, ovat syntyneet suunnilleen samoihin aikoihin kuin novellitkin, mutta pääsivät julkisuuteen vasta 1935. Aikalaisarvostelu kävi yksimielisesti juuri näiden runojen kimppuun. Lauri Viljanen nimitti runoja Lee Masters -pastisseiksi ja väitti, että Kivimaa kuvasi sosiaalista todellisuutta ”kovin idyllimäisen rupattelun muodossa”.²² Eino Kauppinen sanoi, että runon ”Anna Lehtinen” kaltaisen voisivat sanomalehdet julkaista joka numerossaan esimerkiksi nimellä ”Todennäköinen sää”.²³

Syystä tai toisesta Kivimaan laitakaupunkimiljööseen sijoitettua kuvausta aikalaispolvi ei ymmärtänyt, niin herkistyneitä kuin tulenkantajat esimerkiksi ihmisveljeyden aatteelle olivatkin; kuitenkin juuri tämä piirre Kivimaan varhaistuotannossa tuntuu mielenkiintoiselta ja yhteiskunnalliselta kannalta puhuttevalta.

Kivimaalla, maaseudulta kaupunkiin siirtyneenä, oli kyky havaita niitä nurjia puolia, joita kaupunkiin liittyi. Lisäksi hänellä oli tuntuma toistakin tietä nimenomaan työläisten oloihin: hän tapasi Hartolasta ja Heinolan rullatehtaalta pääkaupunkiin muuttaneita nuoria, lapsuus- ja kouluajan tovereitaan.²⁴ Tehdasmiljöö tuli

²⁰ Paavolainen, Pyhä Yrjänä. Iltalehti 1. 12. 1926.

²¹ Viljanen, Nuoria kertojia. Tulenkantajat III. S. 64.

²² Helsingin Sanomat 10. 10. 1935.

²³ Uudenmaan Sanomat 10. 12. 1935.

²⁴ Haastattelu 25. 3. 1974.

myöhemmin tutuksi omakohtaistenkin kokemusten myötä: Kivimaa työskenteli 30-luvulla Suomen Teollisuusliitossa ja joutui työnsä vuoksi liikkumaan tehtaissa.²⁵ Muuan seikka on tässä yhteydessä vielä syytä ottaa huomioon: Kivimaa tunsii ekspressionismin ranskalaista rinnakkaisilmiötä unanimesia,²⁶ ja tälle suunnalle oli ominaista käsitellä vähäväkisten yhteiskuntaluokkaan kuuluvia ihmiskohtaloita. Mahdollisesti jokin virike on lähtöisin tältäkin taholta.

Maalaisylioppilaan Helsinki

Maalta pääkaupunkiin muuttanut ylioppilas koki, ainakin alkuun, suurkaupungin yhtä tylynä kuin työläisnuori. Pettymys tuntui sitäkin raskaammalta, kun liikkeelle oli lähdetty mieli täynnä kuvitelmia:

He kumpikin polkivat katuun eräitä kuvitelmiaan, joita he kouluvuosinaan olivat liittäneet tämän kaupungin nimeen. Heidän mielikuvaansa Helsingistä oli ympäröinyt eräänlainen tarun hohde; Helsinki oli kotimetsien takaa kangastellut heille vain kulttuurin loistavien riemuvoittojen kaupunkina. He olivat kuvitelleet toisenlaiseksi tämän kaupungin henkisen ilmapiirin. He tiesivät siitä vielä nytkin sangen vähän, mutta alkoivat joka tapauksessa aavistella, että Helsingin arki oli toista kuin heidän liioittelevat kuvitelmansa.²⁷

Samanlaisesta pettymyksestä puhui *Palavaan laivaan*, ensimmäiseen runokokoelmaan, sisältyvä runo *Jäähyväiset*:

ei linnoja ollut sulla,
ei torneja satumaan.
Piti arkena luoksesi tulla
kuin veltosti katumaan.²⁸

Maalaisylioppilaan kaupunkikuva alkoi hahmottua samanlaisesta lähiympäristöstä kuin työläisen, nimittäin surkeasta alivuokralaisasunnosta:

Mariankatu... Yhdeksän vuotta sitten hän löysi Mariankadulta ensimmäisen asuntonsa. — — — Mutta kun hän sitten istuu pihantakaisessa huoneessaan, joka on pimeä, suuri ja köyhästi

²⁵ KH 4/2 045.

²⁶ Sama 4/2 006.

²⁷ Kivimaa, Saari tuulten sylissä. S. 343.

²⁸ Kivimaa, Palava laiva. Helsinki 1925. S. 78.

kalustettu, katsellen ontuvan pöydän vahakangasta, joka vanhanaikaisen sähkölampun valossa kiiltää ilkeästi, on hän oikeastaan kiitollinen, ettei kaupunki toistaiseksi tarjoa hänelle muuta kuin tämän köyhän ympäristön. Huone salpaa valot ja äänet, hän on kaupungissa ja kuitenkin ulkopuolella.²⁹

Tällaisessa alivuokralaismiljöössä Kivimaa asui ensimmäiset kuukaudet 1922, kun hän oli saapunut Helsinkiin.³⁰

Kivimaa poikkeaa sikäli muista maalaisylioppilaan pääkaupunkivaikutelmia kuvanneista 30-luvun kirjailijoista, esimerkiksi Ilmari Turjasta³¹ ja Matti Kurjensaaresta,³² että hän laajentaa nimenomaan miljöökuvasta ylioppilaselämän ulkopuolelle. Turja toteaa-kin päähenkilöstään: ”Yksinäistä oli Johanneksen elämä. Hänellä oli luvuissaan niin paljon hommaa, ettei hän olisi juuri ehtinytkään sivuilleen vilkaista.”³³ Kurjensaarella oli joitakin välähdyksiä katu-elämästä ja yksityiskohtainen selostus tulenkantajien kahvilasta, mutta esimerkiksi kaupunkimiljöön kuvaus jää ohueksi ja satunnaiseksi. Kivimaan maalaisylioppilas sen sijaan laajentaa konkreettisenkin maailmansa rajoja ja kaupungin kasvot saavat uusia ilmeitä. Eri yhteiskuntaluokkien asuinympäristöt tulevat tutuiksi: kun opiskelija joutuu ensi kertaa kulttuurisukua olevan professorin kotiin, se välimatka, joka ensi polven ja vanhan sivistyneistön välillä vallitsee, tulee ilmi yksityiskohtaisen interiöörin kuvauksen keinoin. Jos tämä miljöö tuntuu vieraalta, vieroksuttaa sekin ympäristö, jossa 20-luvun noususuhdanteista rikastuneet elävät:

He pysähtyivät kaksikerroksisen yksityishuvilan eteen Töölön takalaidalla, missä pojat eivät olleet aikaisemmin käyneet. Mäntymetsä huokui heidän ympärillään, mutta talojen takaa kaupunki kimalteli kuin jalokivikoriste. He nousivat autosta, rehukakkumies ensimmäisenä, rouva hänen jäljessään, menivät suuresta tammiovesta sisälle pitkään eteiseen, tulivat saliin, jonka hämäryydestä erottui kultakehyksisiä tauluja ja huonekaluja. Isäntä väänsi valoa; Leo näki nyt tarkemmin: sali oli iso, siinä oli mahonkikalusto, flyygeli, kristallikruunu. Ja seinillä tauluja, hyviä ja huonoja, mutta kaikki mahtavissa kehyksissä.

²⁹ Kivimaa, Hetki ikuisen edessä. Helsinki 1932. S. 26.

³⁰ Haastattelu 25. 3. 1974.

³¹ Turja, Johannes Renko, ylioppilas. Porvoo 1938.

³² Kurjensaari, Tie Helsinkiin. Jyväskylä 1937.

³³ Turja, Johannes Renko, ylioppilas. S. 61.

Huone näytti heistä aavemaiselta. Huonekalut oli sijoitettu paikalle, joihin ne eivät kuuluneet: flyygeli oli käännetty luonnottomasti keskilattialle, taulut olivat liian korkealla. Tämä huone oli rahan luoma painajaisuni, kammottava ja epätodellinen.³⁴

Maalaisylioppilaalle kaupunkimiljöö pysyy, jos ei täysin vieraana, niin ainakin epäviihtyisänä. Kaksi heistä ammatiin valmistuttuaan palaa takaisin Itä-Hämeeseen. Toinen, Aarni, romaanissa *Hetki ikuisen edessä*, oli tuntenut olevansa koko ajan muukalainen kaupungissa. Aarnin mietteinä kirjailija erittelee kaupungin tyhjyyden perimmäisiä syitä; ajatuksissa havaitsee yhtäläisyyksiä Spenglerin *Länsimaiden perikatoon*. Vasta sen jälkeen kun Aarni oli jättänyt hyvät kaupungille, hän tunsu helpottuneena, miten talojen seinämät nousivat ”muureina hänen eteensä sulkien hänet piiristään”.³⁵ Tästä kaupunkimiljöölle kylmäksi jäävästä maalaisylioppilaasta kasvaa se puoli Kivimaata, joka tuotannossaan pysyy kotiseudulleen uskollisena ja jolle kotiseutu pohjimmiltaan symbolisoi mikrokosmosta makrokosmoksessa.³⁶

Futuristista tartuntaa

Tulenkantajien ohjelmallisin lyyrinen tuote oli Olavi Paavolaisen ja Mika Waltarin yhteiskokoelma *Valtatiet*, koneromantiikan ja suurkaupungin ylistys (1928). Tämä teos ja lisäksi Paavolaisen esseekokoelma *Nykyaikaa etsimässä* (1929) ovat jälkikäteen synnyttäneet vaikutelman, että muut samaa tematiikkaa käsitelleet olisivat Paavolaisen jalanjäljissä astelevia. Kuitenkin jo Kivimaan *Palavassa laivassa* esiintyy runo, jossa myönteinen suhtautuminen teknistyvään kaupunkikuvaan on selvästi havaittavissa:

Tummassa teräksisessä illassa
lukemattomia säihkyviä valoja.
Välkähtelevät autot
leikkaavat ihmisjoukkoihin
hetkellisiä viiruja,
ja raitiovaunut juoksevat hypähdellen
kylmiä katuja pitkin
niinkuin varjot huljuvat näyteikkunoissa
aaltojen tavoin.

³⁴ Kivimaa, Saari tulusten sylissä. S. 339 ja 341.

³⁵ Kivimaa, Hetki ikuisen edessä. S. 81.

³⁶ Vrt. Krohn, Kaksi lukittua lipasta. S. 52.

Mutta kaikki kivimuurit
sähkyvät vilkasta valoa,
ja suuri valoreklaami rävähtelee ylhäällä
niinkuin hilpeän jättiläisen silmä.³⁷

Tämä runo on, kuten Pertti Lassilakin on todennut,³⁸ ensimmäisiä merkkejä futuristisen suunnan suomalaisesta muunnoksesta. Paavolaisen *Terässinfonia* ilmestyi vasta seuraavana vuonna.

Kivimaa ei innostunut futurismista samassa määrin kuin Paavolainen eikä liioin tutustunut siihen yhtä perusteellisesti. Hän sanoo lukeneensa jotain yleisluonteista futurismista jo ennen ensimmäistä Ranskan-matkaansa ja myöntää, että Pariisi teki ensikertalaiseen voimakkaan vaikutuksen: kaikenlaisen tekniikan lisä kaupunkikuvassa oli valtava.³⁹ Pariisi-elämys on talletettu *Valon kaupunki* -nimiseen runoon:

Eräänä iltana,
jonka hiljaisuuteen
pian leimahtavat lyhdyt
kun helmet yön simpukasta,
on juna pysähtynyt
korkean lasikaaren alle.
Seinistä, lyhdyistä, etäisestä taivaasta,
liikkuvista vaunuista,
maalalaisen junan kohinasta,
— kaikkialta sinkoutuu aivoihini
viisi jättiläiskirjainta:
P A R I S.⁴⁰

Enemmän tämän maailmankaupungin ensinäkemisen seurauksena kuin tulenkantajatartuntana on mielestäni syytä pitää niitä *Laulu uneksijoille* -kokoelmassa (1928) esiintyviä runoja, joita voidaan luonnehtia futuristisiksi. Näissä runoissa vilahtelee koko teräsajan esineistö: saksofonit, neekerit, mainosvalot, Cote d'Azurin palmurannat ja tehtaiden savutornit. Persoonallisin ja muodollisestikin mielenkiintoinen on vauhdin hurmaa kipunoiva Arthur Honeggerille omistettu runo:

³⁷ Kivimaa, *Palava laiva*. S. 69—70.

³⁸ Lassila, *Tahtomme: Eteenpäin*. Kirjallisuudentutkijain Seuran vuosikirja. Helsinki 1973. S. 62.

³⁹ Haastattelu 25.3.1974.

⁴⁰ Kivimaa, *Maailman kulkue*. Runoja ja matkakuvia 1928—31. Käsikirjotus. S. 43.

Veturin puskurin päällä kiitäen
 lakitta päin,
 tukka hulmuten:
 uusia maita,
 Pacific.
 Kuulkaa kiskojen jylisevä soitto,
 kuulkaa veturin huikea vihellys:
 minä tulen
 — j u n a
 mustanvälkkyvin kyljin,
 korskana, komeana,
 kohisten, kiitäen,
 ja minun mukanani
 Honegger,
 Honegger, Honegger.⁴¹

Kivimaan vieraantuminen konekulttuurin ja suurkaupungin kritiikittömästä ihailusta johtui hänen perusasennoitumisestaan, joka alusta alkaen on ollut humanistin. Hagar Olssonin kaasusotaa käsittelevän näytelmän *S.O.S.*:n arvostelun yhteydessä Kivimaa kirjoittaa siitä vaarasta, mihin yhä lisääntyvä tekninen varustelu saat-
 taa johtaa.⁴² Nyt myöhemmin hän sanoo, että silloisessa tekniikan kehityksen ihailussa vietiin kirjallisuutta sieluttomaan suuntaan. Se oli epähumanistista kirjallisuutta ja siksi hänelle vierasta.⁴³

Urbanisoituneen ihmisen miljöö

Vastakohtaksi pieneläjien ja maalaisylioppilaiden miljöölle ko-
 hoaa se ympäristö, jossa Kivimaan kuvaama 30-luvun alun sivisty-
 neistön nuori edustaja asuu. Siihen kuuluu ennen muuta Kivimaan
 ensimmäisen romaanin (*Epäjumala*, 1930) päähenkilö Markus Saari,
 teatterimies ja Euroopan-kävijä. Haudanvakavasti Kivimaa ei näi-
 hin oman sukupolvensa intellektuelleihin suhtautunut, kuten ilme-
 nee *Palavan laivan* ironisista säkeistä:

Pian kai minä tästä lähden
 viileään Kämppiin
 juomaan kupin kahvia
 ja silmäilemään Times'ia,

⁴¹ Kivimaa, *Laulu uneksijoille*. Helsinki 1928. S. 58—59.

⁴² Kivimaa, *S.O.S.* Ruotsalaisen teatterin parrasvaloissa. *Iltalehti* 25. 4. 1929.

⁴³ Haastattelu 25. 3. 1974.

— jotta joku uskoisi,
että minä osaan englantia
ja minä voisin hymyllä
tälle hurskaalle luulolle
niinkuin kaupunki ulkona hymyilee.⁴⁴

Tämä 30-luvun älymystö liikkuu tottuneesti Euroopan eri suurkaupungeissa, suhtautuu ylenkatseellisesti ryyppäävään ja metelöivään massaturistiin ja on kuin kotonaan uudenaikaisissa hotellihuoneissa, joissa on ”funktionalistinen laiskanlinna, värikäs lamppu, hillitty matto ja kääntösänky, joka päiväsajaksi kiepsahdutettiin seinäsyvennykseen”.⁴⁵ Näiden ihmisten urbaanisuus välittyikin osittain miljööstä ja interiööristä tehtyjen havaintojen välityksellä. Heille Helsinki merkitsee kirkaasti valaistua keskikaupunkia, Kairvopuistoa, Eiraa; laitakaupunkiin heillä ei juuri ole kosketusta. Mika Waltari tosin väläyttää *Suuressa illusionissa* (S. 26) ja *Appelsiininsiemenessä* (S. 405) viinatrokarien ja työläisten miljöötä, mutta Kivimaan *Epäjumalassa*, käsikirjoitukseksi jääneessä näytelmässä *Suurkatu 69* (1930) enempää kuin näytelmissä *Hohtavat siivet* (1930) ja *T.S.V.* (1931) laitakaupunkimiljöötä ei esiinny. Päinvastoin kuin laitapuolen asukas Kivimaan nuori intellektuelli kokee iltapäivän kaupungin viihtyisänä, suorastaan runollisena:

Valot läikkyivät hopeaisessa sumussa. Raitiovaunut kilisivät ja vongahtelivat; kiskonkääntäjän raskas rauta helähteli. Ruotsalaisen teatterin luota syöksähti näköalaaan kirkas valokuuva. Se imeytyi raitiotiejohtojen omituiseen, mustaan verhostoon, joka vaappui ohuena ristikkosiltana kadun yläpuolella.⁴⁶

Kivimaan urbanisoitunut ihminen antaa oman panoksensa kasvavalle kaupungille: uudistaa teatteria ja muuttaa kaupungin arkkitehtuuria. *Suurkatu 69*:n päähenkilö Lauri Vaaaja on, kuten Waltarin *Appelsiininsiemenen* Ilmari Karimaa, arkkitehti, jonka oma asunto jo antaa vihjeen ”suunnittelijansa nykyaikaisesta mausta”.⁴⁷ Hän kehittää modernia työ- ja asuinympäristöä modernille ihmiselle: ”Minun keksintöni. Tavaratalo ilman ikkunoita. Kiinteä kammi, jossa jokainen seinäpinnan neliometri on tarkoin käytetty, säh-

⁴⁴ Kivimaa, *Palava laiva*. S. 71.

⁴⁵ Kivimaa, *Epäjumala*. Helsinki 1930. S. 203.

⁴⁶ Sama. S. 50.

⁴⁷ Kivimaa, *Suurkatu 69*. Käsikirjoitus, 1930. S. 5.

kövalo aurinkona... Mutta tässä asuvat ne ihmiset, jotka tekevät työtä ikkunattomassa talossa... Katsohan: yksi seinä on kokonaan lasia, voimisteluhallit yläkerroksessa, kattotasanteet, joissa ihmiset voivat elää auringolle..."⁴⁸

Lauri Vaaajan suunnittelemaan taloon saattaisi muuttaa esimerkiksi *T.S.V.*:n nuori pari: vaimo koneinsinööri, mies runoilijankutsumuksensa tuottavaksi mainostoimistoksi vaihtava kirjailija. Heille betonista ja teräksestä rakennettu kaupunki on ainoa ajateltavissa oleva elinympäristö; heitä askarruttavat ongelmat eivät ole miljöön synnyttämiä. Heille elinympäristön suhteen ei ole vaihtoehtoja: "Helsinki oli Walterille vaihtuvien elämympäristöjen ja ihmisten läheisyys: hänen täytyi tietää, että joka puolella kaikkien seinien ja katujen takana, liikkui ihmisiä, kaikenlaisia, kaikenlaisessa työssä. 'Kaupunki on kaiken inhimillisen summa', tapasi Walteri sanoa."⁴⁹

Se että nämä ihmiset ovat joka säikeellään kiinni ympäristössään, ilmenee jo tavasta, jolla kirjailija miljöön henkilöittensä aistimana välittää. Ääni- ja näkövaikutelmat eivät tule esteiden läpi kuten laitakaupunkikuvauksissa, vaan ihmiset ovat niiden keskellä:

Kuorma-autoja jyrisi kokonainen sarja heidän ohitseen. Rata-pihalta kuului junien vihellyksiä, ja harmaita savupilviä kantautui yli lankkuaidan. Oli kirkas päivä; aurinko hohti ohuen, sinisenharmaan pilvikentän lävitse. Töölön yläpuolella näkyi lukemattomia savukiemuroita — kapeita hauraita juovia, jotka murenivat ilmaan.⁵⁰

Kivimaan *Epäjumala* ja Waltarin *Suuri illusio*ni merkitsivät uutta aluevaltausta: maalaispirttimiljöön ja kansanihmisten tilalle oli tullut moderni Helsinki. V. A. Koskenniemi sanookin *Epäjumalan* arvostelussa:

Jos Suomen tasavallan pääkaupungilla on ollut joitakin ennen keksimättömiä hyveitä, niin ovat ne nyt tuodut päivänvaloon asiantuntemuksella ja innostuksella, ja jos sillä on ollut joitakin mieltäkiinnittäviä paheita, niin ei niitäkään ole minkään turhan kainouden tähden salattu. Me olemme toisin sanoen saaneet kauan kaivatun Helsinki-romaanin.⁵¹

⁴⁸ Sama. S. 54.

⁴⁹ Kivimaa, Hetki ikuisen edessä. S. 61.

⁵⁰ Kivimaa, *Epäjumala*. S. 99.

⁵¹ Uusi Aura 30. 3. 1930.

Toisaalta sekä Kivimaa että Waltari liikkuvat Helsinki-romaaneissaan myös pääkaupungin ulkopuolella: *Epäjumalan* päähenkilön välityksellä kirjailija kuvaa paitsi hollantilaisia maisemia myös Moskovaa. Miljöökuvauksen kannalta mielenkiintoinen yksityiskohta on se, että kun Helsingin kuvaus tulee esille ehyesti kokijan elämyksinä, useimmiten impressionistisina välähdyksinä, Moskovan kuvausta sen sijaan rasittaa ajankohdan synnyttämä uteliaisuus: miljöötä tarkkaillaan lähinnä siltä kannalta, miten uusi järjestelmä on jättänyt siihen merkkinsä. Myös ihmisjoukkoihin kiinnitetään huomiota. Näin ollen suurkaupunkimiljöön funktio ei ole sama kuin teoksen muissa osissa. Joka tapauksessa *Epäjumalan* ansiokkaimmat kohdat ovat juuri Helsingin kuvaukset: kaupunki esitellään lyyrisin keinoin eri vuorokauden aikoina ja eri puolilta; parhaimmillaan kirjailija on maalatessaan yöllisiä ja aamuvarhaisia näkymiä. Sanallisesta ilmauksesta johtuu, että omaleimainen runollisuus värittää jopa arkipäivän koleaa kaupunkinäkömää, esimerkiksi kasvavan Töölön rumia kivimuureja.

Jäähyväiset kaupungille

Kun Kivimaa aloitti proosaesikoisensa kirjoittamisen, hän oli ollut Helsingissä runsaan vuoden.⁵² Pitäytyminen pääasiassa maaseutumiljööseen saattoi johtua paitsi siitä, ettei kaupunki vielä ollut ehtinyt avautua, myös siitä, että kouluaikana luetut F. E. Sillanpään teokset olivat vielä elävästi mielessä. Esikoiskertomuksissa onkin havaittavissa Sillanpään vaikutusta.

Suhteellisen nopea siirtyminen kaupunkimiljöön kuvaajaksi johtuu ilmeisesti useastakin syystä: 20-luvun alkupuolella tuotiin usein julki tyytymättömyys näivettyneeseen maalauskuvaukseen ja uskonnollissävyiseen kirjoitteluun ja toivottiin uusia aluevaltauksia. Kivimaa on yleensä nopeasti kyennyt omaksumaan uutta, ja miljöön kuvaajana häntä on auttanut se, että hän on selvästi ns. näköihminen. Alueellisesti rajoittuneissa oloissa eläneelle konkreettisen maailman laajeneminen tarjosi luonnollisesti elämyksiä ja virikkeitä; sanomalehtityö antoi paitsi ehkä novellien aiheita myös tilaisuuden tutustua pääkaupungin eri osiin. Vaille merkitystä tuskin miljöökuvauksen yhteydessä sopii jättää sitäkään, että Kivimaa oleskeli Rans-

⁵² KH 1/2 035.

kassa 20-luvulla useita kuukausia ja tänä aikana tutustui, paitsi teatteriin ja dramatiikkaan, myös uusimpiin kirjallisiin virtauksiin, mm. unanimitisiin ja surrealistisiin. Joitakin näiden suuntien edustajilta saatuja virikkeitä olen ollut havaitsevinani muutamissa novelleissa. Merkityksellisimpänä pitäisin kuitenkin Kivimaan pyrkimystä oppia tuntemaan oman aikansa ihminen eri alueilla, eri yhteiskuntaluokissa. Modernia ihmistä etsiessään hän samalla joutui näkemään ne muutokset, jotka ympäristö ihmisessä aiheutti. Kuitenkaan Kivimaa ei pysähtynyt havaitsemiensa ilmiöiden pohtimiseen niin pitkäksi aikaa, että olisi päässyt pintaa syvemmälle. Syvällisen ongelmiin pureutumisen saattoi mahdollisesti estää sekin, että Kivimaan oli nuorena ehkä liian helppo kirjoittaa.⁵³ Varhais-
tuotannon runsaus on tästä luonnollisena seurauksena.

30-luvun alkupuolella alkoi jo näkyä merkkejä, että kaupunki lakkaisi kiinnostamasta tai että aihepiiri olisi osoittautunut sittenkin rajalliseksi. Mahdollisesti myös iän karttuminen oli yksi syy: varhaissteoksille ja niihin sisältyville kaupunkikuvauksille oli leimallista nuorekkuus ja kokeilu; tätä kautta seurasi itsetutkiskeluvaihe, jonka kuluessa Kivimaa aikaisempaa selvemmin tavoitti oman laatunsa ja ilmaisutapansa. Jo pienoisromaanissa *Hetki ikuisen edessä* ensimmäisen osan nimenä on enteellisesti "Jäähyväiset Helsingille". Runokokoelmissa *Nuorukainen* (1933) sekä *Kaiho ja elämä* (1935) maaseutu ja kaupunki vuorottelevat. Kaupunkiaiheet runot, lukuun ottamatta aikaisemmin mainittuja työläiskuvauksia, ovat sovinnaisia ja vaikuttavat ulkokohtaisemmilta kuin 20-luvun kaupunkirunot:

Helsinki, valkea kaupunkimme,
raikas ja pohjoinen,
ylhiä tornejas tervehdimme
äärellä aaltojen.
Kirkkaiden kuohujen Suomenlahti
rantojes sepele on,
työn syvä, suuri ja siunaava mahti
voimasi kiihtumaton.⁵⁴

Kymmenessä vuodessa Kivimaa kiertää kehän: hän palaa takaisin proosaesikoisen maalaisympäristöön. Kysymys on oman identi-

⁵³ Kivimaa, *Esipuhe*, Airut. Helsinki 1947. S. 8.

⁵⁴ Kivimaa, *Kaiho ja elämä*. S. 115.

teetin etsimisestä: alussa valittu kokeileva tie johti umpikujaan; oli siis palattava alkuun ja lähdeittävä uudelleen liikkeelle. Kivimaa ei kuitenkaan jää, kuten Kupiainen antaa ymmärtää, maakuntarunoi-lijaksi eikä hänestä kehity kaupunkimiljööön syvällistä kuvaajaa, niin monia merkkejä kuin lukija tähän suuntaan löytääkin. Miljöö ei, olkoon sitten kysymys maalais- tai kaupunkiympäristöstä, ole milloinkaan primääri, vaikka se ensimmäisissä kirjoissa, etenkin novelleissa, sellaiseksi muodostuu, koska ihmiskuvaus tapahtuu osittain miljööön välityksellä. Monien vuosien ja monien teosten jälkeen Kivimaa alistaa miljööön palvelemaan keskeistä sanottavaansa; hän operoi "paitsi samankaltaisuuksilla yli aikarajojen myös samanaikaisuksilla yli paikan rajojen".⁵⁵ Varhaistuotannon kaupunkimiljööön kuvaus muodostuu nuorekkaaksi kokeiluksi sekä samalla ajankohdan kirjallisuudelle oireelliseksi yritykseksi muuttaa kotoisen perinteen rajoja ja kuvastaa jotakin keskeistä siitä, mitä aavisteltiin suurten kulttuurimaiden kirjallisuudessa tapahtuvan.

REETTA NIEMINEN: *The urban milieu in the early works of Arvi Kivimaa*

The principal feature of the many early writings of Arvi Kivimaa, besides his attempt at personal expression, was his description of contemporary man and his environment. Kivimaa interpreted the end of the Great War and the achievement of Finnish independence as providing an opportunity to create a new vision of man through art. He was interested in the many levels in the spiritual life of modern man. In addition to a new type of description of man, Kivimaa made observations about the surroundings of contemporary man.

Kivimaa most often described an urban milieu in his early works and tried to look at it from different angles. This is not without significance for the spiritual rejuvenation of Finnish literature. To adopt a set of motives underlying a description of the new milieu and its attitudes and to form of them something interior to literature seems to have been a painful process. The whole thing is a part of the crisis in tradition during the first decades of Finnish independence. Kivimaa was pushing this development forward and for him the description of environment was closely connected with the problematics of personal development and modernism.

In his collections of short stories we find Kivimaa describing for the most

⁵⁵ Marjanen, *Muita tulenkantajia*, Suomen kirjallisuus VI. Keuruu 1967. S. 384.

part the outskirts of the city, which tends to be a district where people are badly paid and overworked. The weekly wage just enables a person to be a subtenant in cramped quarters and with miserable food. The characters try to make up for their lack of contacts by frequenting dance-halls to the accompaniment of strident jazz or sitting in dismal railway restaurants. The emptiness is horrifying, but the city offers no alternative to the poor.

Critics of the time considered Kivimaa's urban descriptions a welcome addition to a literature dominated by country life, but they did not notice how critical Kivimaa was of the phenomenon of urbanization.

The city milieu of students who had moved from the country was similarly based to that of the workers — a miserable subtenantry, but the milieu extended beyond the lodgings. The gulf between old families and the newly educated classes is evident in the novel "Island in the Lap of the Winds" and is expressed by means of detailed descriptions of interiors. The same technique is used in describing the milieu of those who have suddenly acquired richness. For a student coming from a country background, the city remains a cheerless prospect.

A sympathetic attitude towards the increasingly mechanized life of the city is to be found in Kivimaa's first collections of poetry. "The Burning Ship" and "A Song for Dreamers". Here Kivimaa represents futurism, although he outgrew this tendency; in the core of his being Kivimaa has from the beginning been a humanist.

In contrast to the milieu of the worker and the student from the country we have the young intelligentsia of the early thirties. The main figure in Kivimaa's first novel, "The Idol" belongs to this intelligentsia and so do the characters in the plays "Thoroughfare 69", "Shimmering Wings", and "T.S.V.". The urban characteristics of these people are mediated by observations about their milieu and interior descriptions, and the fact that they are completely identified with the milieu becomes evident from the way in which the writer makes their surroundings speak for them. Aural and visual effects do not come through barriers as in the case of the suburban descriptions, but people are here in the midst of them.

It began to be evident in the early thirties that the city had ceased to interest Kivimaa or that the subject had after all proved to be limited. Possibly the fact of this getting older also had a part in this and characteristic of the early works, in which the city scene is described, were youthfulness and experiment. This phase was followed by a period of introspection, during which Kivimaa more clearly discovered his own quality and means of expression. Kivimaa, for all the signs a reader may detect, never really became a profound describer of the city milieu. It is never primary, although it seems to be in the early works, especially the short stories, because the description of people takes place partly through descriptions of milieu. Later on Kivimaa allows the milieu to serve his principal message; he uses similarities which transcend both time and place. The description of the city milieu in the early works was youthful experiment and was also an attempt to extend the bounds of the local literary tradition, which was symptomatic of the times. Kivimaa also wishes to reflect something that was thought to be central in the tendencies current in world literature.